

10477

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

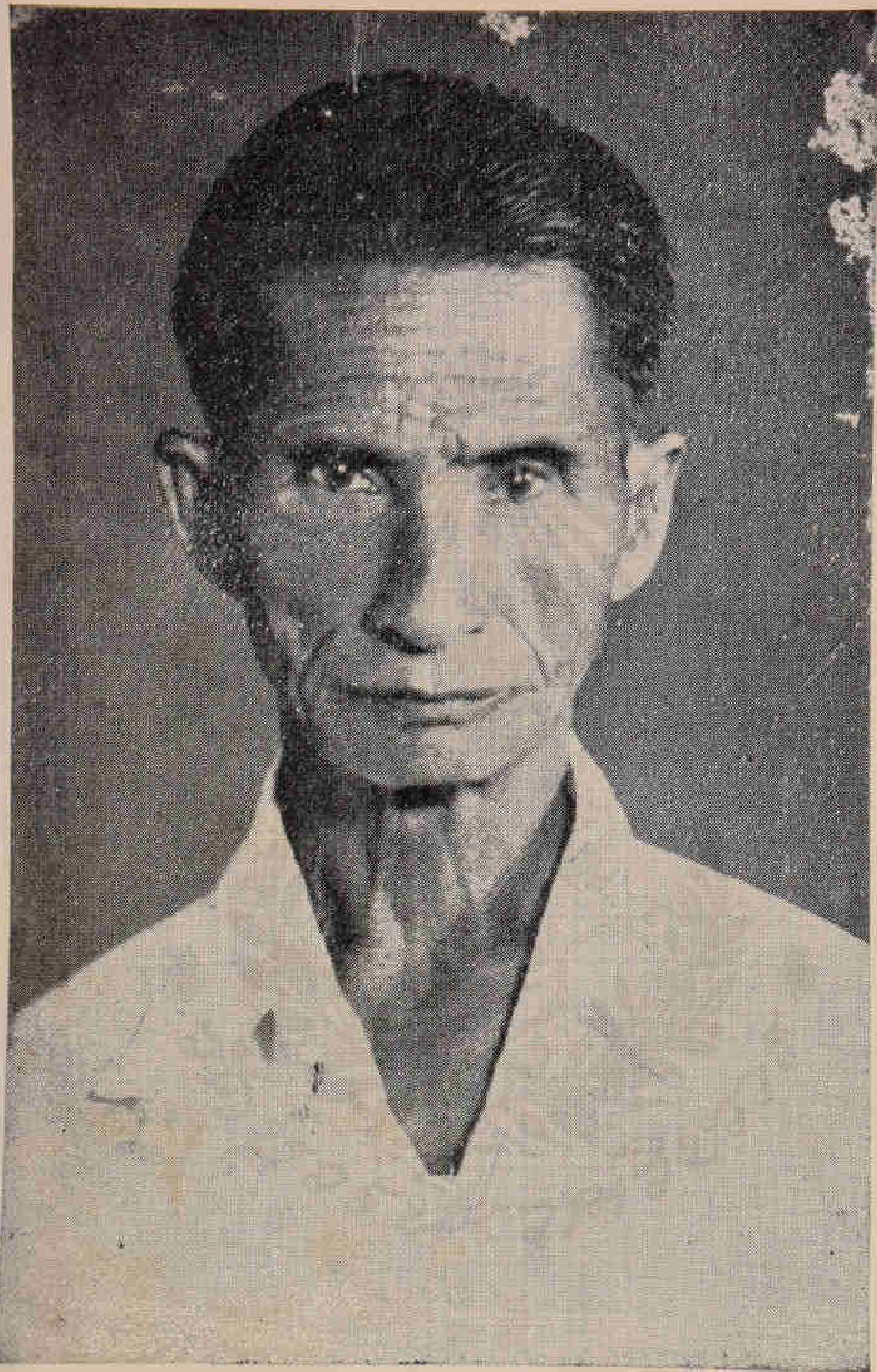
ในงานฉาปนกิจศพ

นาย ป๋อย สาททอง

ณ. เมรุวัดยางมณี จ. อ่างทอง

วันเสาร์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓

นาย ป๋วย สาททอง

ชาติะ ๒ เมษายน ๒๔๔๓

มรณะ ๗ มกราคม ๒๕๑๒

ประวัติ

นายป๋วย สาททอง เกิดวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓

เป็นบุตร นายชม นางหอม ณ บ้านหมูที่ ๔ ตำบลม่วง

เตี้ย อำเภอวิเศษไชยชาญ จ. อ่างทอง ได้ทำการสมรสกับ

นางส้ม มีบุตรธิดาด้วยกัน ๔ คนคือ

๑. นายล้ำ สาททอง

๒. นายป๋วย "

๓. นายศรีโพธิ์ "

๔. นางสาวภรณ์ "

นายป๋วย ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๑๒

รวมอายุได้ ๖๙ ปี

ลอยกระทง

“^๔ เดือนสิบสองสองลอย ^๑ กระทงหลวง

^๕ ขนท่งปวงลอยตามอร่ามแสง

ดอกไม้ ^๕ ไฟ ^๕ โชติช่วงเป็นดวงแดง

^๕ ทง ^๕ พลุ ^๕ แร่ง ^๕ ตึง ^๕ ตึง ^๕ ตึง ^๕ สะ ^๕ ทาน

^๕ เสียง ^๕ นก ^๕ บิน ^๕ พราด ^๕ พรวด ^๕ กรวด ^๕ ใต้อ ^๕ ตอ

^๕ ดู ^๕ หวอ ^๕ หวอ ^๕ เฮ ^๕ ฮา ^๕ อยู่ ^๕ ฉำ ^๕ ฉาน

^๕ ลวน ^๕ ผู้ ^๕ คน ^๕ ล่น ^๕ หลาม ^๕ ตาม ^๕ สะ ^๕ พาน

อลหม่าน ^๕ นาวา ^๕ ใน ^๕ สาค ^๕ ร

^๕ ก ^๕ แห ^๕ ผา ^๕ ยาก ^๕ กง ^๕ พุก ^๕ ษา ^๕ บก

^๕ ม ^๕ เรอ ^๕ ชก ^๕ แซ ^๕ ง ^๕ แขน ^๕ แล ^๕ ส ^๕ ลอน

^๕ ขับ ^๕ ประ ^๕ โคม ^๕ คน ^๕ ทร ^๕ ม ^๕ ละ ^๕ ค ^๕ อน

^๕ อ ^๕ ร ^๕ ช ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ำ ^๕ ร ^๕ ำ ^๕ อยู่ ^๕ หน้า ^๕ เรอ

^๕ บ้าง ^๕ ร ^๕ ่อง ^๕ ส ^๕ ัก ^๕ ร ^๕ วา ^๕ ใ ^๕ ส ^๕ ี่ ^๕ หน้า ^๕ ทับ

^๕ ลูก ^๕ คู่ ^๕ ร ^๕ ับ ^๕ พร ^๕ ้อม ^๕ เพ ^๕ ร ^๕ าะ ^๕ เสน ^๕ าะ ^๕ เพล ^๕ ื่อ

^๕ พัง ^๕ สำ ^๕ เน ^๕ ย ^๕ ิง ^๕ เสี ^๕ ย ^๕ ง ^๕ ส ^๕ ต ^๕ ร ^๕ ^๕ ไม ^๕ มี ^๕ เค ^๕ ล ^๕ ื่อ

^๕ เป็น ^๕ ไ ^๕ ย ^๕ เย ^๕ ื่อ ^๕ จ ^๕ ับ ^๕ ไ ^๕ น ^๕ ำ ^๕ ไ ^๕ จ ^๕ าย

๑ ๐ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ฟังสำเนียงเสียงนางทกลางนา

๒ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
แล้วหวนรำลึกรุ่นที่สุคหมาย

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
กลับมาอนอ่อนทอตระทวยกาย

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
เฝ้าฟุ่มฟายชลนาทกราตร

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
นอนไม่หลับกลับลุกเปิดหน้าต่าง

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
จันทร์กระจ่างแจ่มฟ้าในราศี

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
เห็นดวงเดือนเหมือนยอตรรกภคิน

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ยุพินพ้อยู่ไกลนัยนา

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
พวงคอยนอนคอยละห้อยหวน

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
แสนวิญจนวนมิ ไตสนถวิลหา

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
เห็นราหูจวบพระจันทร์รา

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ขาวพาราอออกองคะนงตั้ง

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
พลกสนครนครกเสียงก๊กก้อง

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
ระฆังฆ้องกลองแซ่ทงแตรสังข์

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
สละดับเสียงเพียงพนพภพพัง

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
มทุกครังตั้งทุกคราวจาวทุกท

๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑
โอ้วาดวงจันทร์เจ้าคุณเสราหมอง

ไม่ผูกต้องเผือกคอบพยบัส

อยู่ในปากกราหุสุริ

มีนาที่ปล่อยปละสละกัน

แต่ควพม ไคมีนาทชน

ทุกวันคืนเสาว โยคด้วยไสกศลย

ครวญคะนงถึงมิตรทตตพน

พชมจนทรตางเจ้าเยาวมาลย

(นิราศเคื่อน)

(๑) ลอยกระทง เป็นนักขัตฤกษ์ที่ประชาชนเล่น
 สนุกกันกลางน้ำ เรืองนางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์
 กล่าววว่า ในฤดูกลางเดือน ๑๒ นานาและลำคลองทั่วทุก
 แห่งอร่ามเรืองด้วยแสงประทีปในกระทงลอย สมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว (พระร่วง) ครัสชวนพระราชเทวีและสนมฝ่ายใน เสด็จ
 ลงเรือพระที่นั่งขอประพาสแสงจันทร์เที่ยวตามลำน้ำ เพื่อ
 ทอดพระเนตรนักขัตฤกษ์ทราษฏรรื่นเริงกัน เมื่อเรือพระที่นั่ง
 เสด็จถึงหน้าพระอารามทุก ๆ แห่ง มีผู้จุดดอกไม้เพลิงถวาย
 สว่างด้วยแสงสีต่าง ๆ มีเรือราชฎรล่องลอยและจอดอยู่เรียง-

ราย บางทีตีสตเบาและร้องรำทำเพลงต่าง ๆ เสียงสนั่นเสนาะ
 แม่พระคองคา เหมือนจะปรากฏพระรูปขึ้นมาแสดงความยินดี
 นางนพมาศได้ประติษฐานกระถางรูปดอกบัวบนลอยดวง ประทับ
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเห็นทรงพระดำริว่ากระถาง
 รูปนสวยงามต้องควยลักษณะของที่จะลอยในกลางน้ำ จึงตรัส
 สั่งให้ ใช้กระถางรูปนั้นเป็นแบบต่อมา

รวมความว่าการลอยกระถาง เป็นประเพณีที่ไทยประ-
 พฤตสืบ ๆ กันมาแต่ครั้ง โบราณ และเป็นทั้งงานราชภัฏและ
 งานหลวง แต่ไม่เป็นพระราชพิธีเพราะไม่เกี่ยวข้องกับ
 และพิธีพราหมณ์ นับได้แต่ว่าเป็นราชประเพณี เพราะ
 พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤตสืบกันมา ตั้งแต่พระนครยังตั้งอยู่
 ฝ่ายเหนือ (สุโขทัย) ถึงแผ่นดินกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ)
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงที่ ๕ ก็เคย
 ทรงประพฤตมา คือเสด็จลงเรือพระที่นั่งทรงลอยกระถางห
 สายน้ำไหล และทอดพระเนตรดูนักขัตฤกษ์ที่ประชาชนรำ-
 เริงกัน เจ้าพนักงานจุดดอกไม้มีพุ่มกระถาง รथा พุ่มตะไค
 พะเนียงมะพร้าว กรวด พลู ถวาย บางทีก็มดอกไม้หน้าถวาย

ให้ทรงจุดเองด้วย ตูร่งเรืองสว่างไสวทั้งฝ่ายราชฎ์และฝ่าย
หลวง เพิ่มความสว่างมาให้แก่แม่น้ำลาคองไม่แพ้กรุง
ศรีอยุธยา หรือสมยกรุงสุโขทัยเมื่อเป็นราชธานีเลย

กระทงราชฎ์ เห็นจะทำกันแต่พอประมาณด้วยเป็น
ของบุคคล กระทงทำด้วยหยวกมรุปลี่เหลียมเป็นพน บางทม
ประดิษฐ์รูปเป็นดอกบัวหรือเป็นอื่นไปบ้างตามถนัด เครื่อง
สักการะสำหรับกระทงนอกจากรูปเทียน ก็มข้าวตอกดอกไม้
กล้วยออยเมียงหมาก ขนมนมเนยเป็นต้น และมีธงมัจฉ
กระตาสีต่าง ๆ ปักห้อยระย้าเป็นทิวแถว

กระทงหลวง มักทำกันวิจิตรพิสดารด้วยมีทุนมาก
กว้าง ๓ ศอก ๔ ศอก ๕ ศอก ๖ ศอก ถึง ๘ ศอกก็มี ทำ
เป็นรูปดอกบัวโกมุทตามแบบนางนพมาศบ้าง ทำเป็นรูป
สำเภาและรูปเรือต่าง ๆ หรือรูปอื่น ๆ อีกสุดแต่จะเห็นควร
มีเครื่องสักการะและเครื่องประดับพร้อมสรรพ โคมไฟก็สว่าง
ไสวเห็นได้ถนัด เป็นที่นิยมของประชาชน มีผู้คนออกเที่ยว
ดูกันสนุกสนาน

ลอยกระทง เรียกได้อีกว่า "ลอยกระทงทรงประทีป"
ความหมายในอันลอยกระทงทรงประทีปนั้นมอยู่ว่า เมื่อไทยเรา

ยังนับถือศาสนาพราหมณ์อยู่ ได้ล่องไปบูชา ๓ พระเป็นเจ้า
 (อิศวร นารายณ์ พรหม) และล่องไปค้ำบัมแม่พระคงคาอีก
 ด้วย แต่เมื่อเรานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ได้เปลี่ยนใหม่
 คือล่องไปบูชาพระสารีริกธาตุ และล่องไปบูชาพระพุทธรูปบาท
 ที่หาดทรายชายแม่น้ำนัมมทา ที่ฝั่งนาคกระทำสักการะบูชา
 อยู่^(๑)

ในฤดูเดือน ๑๒ พระจันทร์แจ่มใส มักจะมีผ้าป่าหลวง
 เรือผ้าป่าแต่งประดับด้วยเครื่องประดับสดสวย มีเรือการละเล่น
 ต่าง ๆ เช่น ละคอน สักรวา เสภารำ คณิตร์ และปี่พาทย์
 หลายสำรับ ชักเรือผ้าป่าเป็นกระบวนแห่ และมีเรือราษฎร
 มาช่วยแห่ตงหลายร้อยลำ^(๒)

(๑) ดูที่ตามโคมหน้า ๑๖๕ ด้วย

(๒) ดูพระราชพิธีสิบสองเดือน

ตรุษ-ยี่งอตัณา

“ถึงเดือนสิบสี่จะตรุษใหม่
 ยังไม่ได้บูชาฎที่ปราธนา
 พังเสียงบนย่นยี่งอตัณา
 รอบมหานคเรศนิเวศน์วัง
 ถ้าความทุกข์เราดั่งเหมือนดั่งบน
 พิภพพนักจะไหวเหมือนใจหวัง
 นวลหงคงจะรู้ถึงหูตึง
 จะนอนนั่งฟังทุกข์พิ ไม่มีเว้น
 ทุกวันคนเดือนปี ไม่มีหยุด
 พิแสนสุดทุกข์ใจใครจะเห็น
 ในทรวงซาเหมือนเขาเชือกเลือดกระเด็น
 ใครจะเป็นเช่นข้าทางธานี
 ความรักนุชสุดหลงพะวงจิต
 จนลืมคิดญาติกานาบัตสี
 ลืมบิตรมารดาทางตาบิ
 เหมือนไม่มีกตัญญูตถุเถิดเรา

พอใจรักแม่เลยงว่าเสียงเพราะ

เผื่อขอเลาะก็ไม่ได้อะไรเขา

รักคนอ่อนลมत्वจนมัวเมา

อุตสาห์เผื่ออยู่ไม่ไปข้างไหนเลย

จะได้หรือมิได้ไม่รู้แน่

เห็นจะแก่เสียเปล่าแล้วเราเอ๋ย

สงสารใจจิตจะชิตเขย

สงสารตัวตัวเอ๋ยจะเอกรา

สงสารมอมมอหมายจะกายกอด

สงสารปากปากพลอดไว้หนักหนา

สงสารอกอกไออนิจจา

ใครจะมาแอบอกให้อุ่นใจ

สงสารหลังหลังหมายจะให้จุด

สงสารสุดเวทหนานาตาไหล

สงสารตาตาพัดแน่นไป

จะดูใครต่างเจ้าจะเปล้าตา

ไอ้ออกเรามีกรรมทำไฉน

จิงมิ ไต่แนบชิตกนิษฐา
 ไต่แต่ข้อ ไ่วชมตรมอรุา
 ถึงไต่สาไ่วหมกัตรมใจ
 ถึงไต่แหวนไ่วชมกัตรมจิต
 ไม่เหมือนไต่มิงมิตรพิสมัย
 ไต่ของอันหมิ่นแสนทงแดนไตร
 ไม่เหมือนไต่นิมน้องประกองนอน
 จะว่าไต่กไต่กอะไรที่ในโลก
 ไม่เท่าไต่กใจหนักเหมือนรักสมร
 จะว่าหนักหนักอะไรในดินดอน
 ถึงสังขรึก ไม่หนักเหมือนรักกัน
 จะว่าเจ็บเจ็บแผลพอกแก้หาย
 ถ้าเจ็บกายแล้วชวาก้อาสัญ
 แต่เจ็บแค่นนแหละแสนจะเจ็บครัน
 สุดจะกลนสุดจะกลนบนอารมณ์
 จะว่าขมขมอะไรในพิภพ
 ไม่อาจลบบรรเพ็ดให้เข้ตขม

ถึงตาบคมก็ ไม่สู้คารมคม
 จะว่าลมลมปากนมากแรง
 จะว่าเมาเมาอะไรก็ ไม่หนัก
 อันเมารักเช่นนมทุกแห่ง
 เกิดยุ่งยงชิงกันถึงพันแห่ง
 ไครพลาดแพลงล้มตายวายชัว
 บ้างชกต้อยกันบอบลอบตหัว
 เขาจับตัวใส่คุกทุกขหนักหนา
 อันไกรธขงหงกันทุกวันมา
 เพราะตอฆาตวเตียวมนเรียวแรง”

(นิราศเดือน)

(๑) ทรุษ เป็นนักขัตฤกษ์เวลารุ่งเรืองของประชาชน
 มีในวันสนปี ปีหนึ่งโดยลำดับเดือนมี ๑๒ เดือน วันแรม
 ๑๕ ค่ำ แห่งเดือนที่ ๑๒ เป็นวันตรุษประชาชนแต่ตั้งตัวมา
 สูทบาเพ็ญบุญประกอบกุศลตามลัทธิตองตน แล้วเล่นนัก
 ขัตฤกษ์ร่าเริงกันเป็นครั้งสุดท้าย ชาตเจริณรุ่งเรืองมีตรุษเป็น

ประเพณีนิยมมาแต่โบราณ ที่เรารู้จักและถนัดเรียกกันเป็น
ส่วนมากก็คือตรุษจีน ตรุษไทยและตรุษฝรั่ง ชาตไทยเป็น
ชาติที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณสมัย ได้มีตรุษเป็นประเพณี
สืบมาถึงทุกวันนี้ เรื่องนางนพมาศกล่าวว่

“ ครั้นเดือนสี่ ถึงกาลพระราชพิธีสมโภชฉัตร (พระ
ราชพิธีเสด็จสกคือสนับ) โลกสมมติเรียกว่าตรุษ.....เหล่า
นักเลงก็เล่นมโหรีสพเอิกเกริกสมโภชบ้านเมืองเป็นการนัก-
ขัตฤกษ์บรรดानीกรพระราชาราชชายหญิงก็แต่งตัวนุ่งห่มประ-
ดับกายโอ้โถง พวกนั้นมาเที่ยวดูแห่ดูงาน นมัสการพระใน
วันสนับและขนบใหม่เป็นอันมาก และหมู่พระสนมกำนัลนาง
ในทั้งหลายก็ประดับกายด้วยพระเครื่องสรรพากรณี ตาม
เสด็จสมเด็จพระร่วงเจ้าออกทางท้องฉนวนวัดหน้าพระธาตุ
ถวายเข้าบิณฑูชาพระรัตนตรัย แล้วประโคมดุริยางคดนตรี
ขับร้องพ้องรำสมโภชพระพุทธปฏิมากรโดยนิยม ดังนี้ ”

การทำบุญในวันตรุษตามพิธีหลวงของเรา ได้ความ
จากเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า เป็นพิธีท้าวลงกาเขา

เคยทำมาก่อน คือเขาทำสักการบูชาพระรัตนตรัย นิมนต์
 พระสงฆ์มาสวดมนต์และฉัน ๓ วัน วันที่ ๓ เขาแผ่ส่วนบุญ
 ให้แก่เหล่า เทพยดา ยักษ์ นาค กุมภภัณฑ์และบรรดาอมนุษย์
 ทงปวงตลอดถึงสัตว์เดรัจฉานด้วยและขอพรให้บ้านเมืองของ
 เขาอยู่เย็นเป็นสุข สหธรรมนิยมนแผ่มาถึงนครศรีธรรมราช
 ก่อน ด้วยเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ริมทะเล และเคยเป็นเมืองประ-
 เทศราชมาก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา เราได้สัทธิธรรมนิยมนมาจาก
 เมืองนั้น แต่จะเป็นครึ่งไรไม่ปรากฏอาจจะเป็นเมือตั้งกรุง
 สุโขทัยหรือก่อนนั้นก็ ได้

(๒) ยิงยัคอตัณา คือยิงอาฏานา หมายความว่า
 ยิงปืนรอบพระนคร เมื่อพระพิชฉธรรมสวดอาฏานาฎียสูตรจบ
 แล้วอตัณา เป็นศัพทเลือนมาจากอาฏานาซึ่งเป็นคำย่อของ
 อาฏานาฎียสูตร อาฏานาฎียสูตรโดยมากเราเรียกกันว่าภาณ
 ยักษมนเนื้อความว่า โลกบาลทั้ง ๔ ลงมาเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลว่า
 พวกอมนุษย์ทนบถอพระพุทธองค์กม ท ไม่นบถอกม เพราะ
 พระพุทธองค์ตรัสสอนให้ถือศีล ๕ เว้นเสียจากการทำร้ายกัน
 ด้วยกายวาจา พวกท ไม่นชอบใจไม่นบถอจึงเที่ยวเบียดเบียน

ออกไปเสียนอกเขตจักรวาลอย่าให้ทันพระสงฆ์สวดอาฏานาฏิย
สูตร (ภาณยักษ์)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่
๕ ทรงเห็นว่า พอยังปนอาฏานาที่จริงเห็นจะเป็นพิธ ใน
อันเคยลงกาเป็นแต่เอาพระพุทธรูปเข้ามาปนในพิธ

ถ้าเป็นความจริง พธนั้นคงจะแผเข้ามาถึงนครศรีธรรม
ราชก่อน เพราะเป็นเมืองท่าอยู่ทางทะเลมีการค้าขายติดต่อ
กันอยู่และเราคงจะได้รับช่วงมาอีกชั้นหนึ่ง เรื่องนางนพมาศ
จึงได้กล่าวว่

“ฝ่ายพราหมณาจารย์ประชุมกันผูกพรตกระทำการ
พระราชพิธีในพระเทวสถานหลวง ตั้งเครื่องพลกรรมสังเว
บวงสรวงพระเทวรูปทงมวล มีพระปรเมศวรเป็นต้น...พระ
มหาเถระเจ้าจำเริญพระรัตนสูตรและพระอาฏานาฏิยสูตรโดย
สังฆเคารพ ชาวพนักงานฝ่ายทหาร ก็ยงบันนอยใหญ่รอบ
ราชธานีสำหรับขับขับภูตขับศาจจนสนราชราตรี นับได้ร้อย
แปดคราวขึ้น”

พิศวัตอาณาณาฎยสูตร หรือภาณยักษิ์ในกรุงรัตนโก-
 สีนทรตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ ทำที่พระที่นั่งดุสิต
 มหาปราสาทหรือทิวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระราชวัง-
 หลวง มตงเครื่องสักการะ จุดบองที่ควรเข้าพธอกหลายอย่าง
 เชิญพระบรมธาตุ พระพุทธรูปยรัตนัน พระชัย พระห้าม
 สรรพอุบ้ทวะเบนตบนสนิตบนแทนบูชา และเชิญพระสยาม
 เทวาธิราชกับเทวรูป ๔ องค์ (น่าจะเป็นพระเสอเมือง ทรง
 เมือง หลกเมืองและพระกาลชัยศรี) ออกมาตงควย แล้วตง
 บนมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร มหาปราบเตรียมไว้คนวัน
 แรม ๑๔ ค่ำเดือนสี่ พระพิธธรรมผลัดเปลี่ยนกันสวดภาณยักษิ์
 พระราชาคณะฝ่ายวิปัสสนาธุระนั่งปรกเวลาหัวค่ำ พระบาท
 สมเด็จเจ้าอยู่หัวมหกเสด็จออกมาทรงฟังพระพิธธรรมสวด
 ตลอดคืนอยู่ใน ๑๑ จบ หรือ ๑๒ จบ ยิ่งป็นทุก ๆ คราว
 ที่สวดจบ เวลาถึงป็นท้วพระนครซึ่งเรียกกันว่า ยิ่งอดนาหรือ
 ยิ่งอาญานาน ใช้ตระฆังเบนสนัญญาบนก่อนแล้ว จึงยังต่อ ๆ
 กันไปตำบลซึ่งยังบนรอบพระนครซึ่งเคยยังกันมาตงแต่รัชกาล

ที่ ๑ ถึงปลายรัชกาลที่ ๕ มีมากแห่ง แต่ก็ได้เลิกสมกันมา
นานแล้ว คงจะกล่าวแต่เฉพาะบางแห่งเท่านั้น

ฝั่งตะวันออก ยิงที่พระบรมมหาราชวัง ยิงที่ถนน
หน้าศาลพระหลักเมือง ยิงที่หน้าศาลพระเสื่อเมือง พระ
ทรงเมือง ยิงที่ท่าพระและหน้าวัดมหาธาตุ ยิงที่ท่าช้างวังหน้า
ยิงที่ประตูใหญ่วัดบวรนิเวศ ยิงที่ประตูใหญ่บ่อนมหาภาพ ยิง
ที่หน้าประตูสำราญราษฎร์ ยิงที่หน้าประตูถนนเจริญกรุง
ยิงที่หน้าวังบูรพาภิรมย์ ยิงที่หน้าประตูสะพานหิน ยิงที่ประ
ตุใหญ่วัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) ยิงที่ประตูวัดพระเชตุพน
(วัดโพธิ์)

ฝั่งตะวันตก ยิงที่บ่อนวิชัยประสิทธิ์ตำบล ๑ ยิงที่ถนน
วัดโมลีโลกตำบล ๑ ยิงที่วัดอมรินทร์ตำบล (๑)

(๑) คูในพระราชพิธีสิบสองเดือน

สงกรานต์

“โอฤกษ์เดือนห้าหน้าคิมหันต์

พวกมนุษย์สุดสุขสนุกครัน

ไต่ตูกันพิศวงเมื่อ สงกรานต์

ทงผู้ ตื่นเฝ้าใจใส่องคาส

อภิวาทพุทธรูปในวิหาร

ลวนแต่งตวทวกันวนสงกรานต์

ดูสระควาญเพชรพรังทงหญิงชาย

ทเล้าแก่แม่หม้ายมีใครเที่ยว

สูตเปรี้ยวไวกันหวานลูกหลานหลาย

ทกาดตบตสส่วยทงกาย

เที่ยวถวายนานหอมนมสรทธา

บางกมพิศวาสมาตรพระสงฆ์

ต่างจำนงนกกาดตบตสกขา

ได้แต่เพียงพุดกันจำนรรจา

นานนานมากลับไปแล้วใจตรอม

ลวนแต่งตวเต็มงามทรามสวาท

ใส่สีกาตุฟังด้วยเครื่องหอม
 สงกรานต์ที่ตรุษที่ ไม่มีมอม
 ประดับพร้อมแหวนเพชรเม็ดมุกดา
 มีเท่าไรใส่เท่านั้นชนผู้หญิง
 ทุเปรศพรังเพราะเอกเหมือนเมขลา
 รามสูรเดินดินสนศักดา
 เทยวโลกว่ากลางทกมเชิง

(นิราศเดือน)

(๑) สงกรานต์ การขึ้นปีใหม่ของไทยนับแต่เดือน
 ๕ ขนคำ ๑ แต่ยังไม่เปลี่ยนศก (ปี) จะเปลี่ยนศกต่อเมื่อ
 พระอาทิตย์ย่างบนสูราศีเมษแล้ว ตั้งนั้นสงกรานต์จึงแปลว่า
 “ย่างขึ้นปีใหม่” หมายความว่าพระอาทิตย์ย้ายจากราศีมีนมา
 สูราศีเมษ โดยกำหนดวันสงกรานต์ ไม่เร็วกว่าเดือน ๕ ขน ๔
 คำ และไม่เกินกว่าเดือน ๖ ขน ๔ คำ มี ๓ วัน คือวัน
 มหาสงกรานต์วันเนาและวันเถลิงศก วันต้นเป็นวันมหาสง-
 กรานต์ วันปลายเป็นวันเถลิงศก (เปลี่ยนปีใหม่) แต่มักจะ
 เพิ่มเป็น ๔ วัน

ปี ๑๒ ปีเรานับตาม ๑๒ นักษัตร คือ

๑. ชวด=หนู	๒. ฉลู=วัว
๓. บาล=เสือ	๔. เถาะ=กระต่าย
๕. มะโรง=งูใหญ่ นาค	๖. มะเส็ง=งูเล็ก
๗. มะเมีย=ม้า	๘. มะแม=แพะ
๙. วอก=ลิง	๑๐. ระกา=ไก่
๑๑. จอ=หมา	๑๒. กุน=หมู

ครบ ๑๒ ปีเป็น ๑ รอบ แล้วนับเวียนต้นไปใหม่

เดือน ๑๒ เดือน นับตามดาวฤกษ์ที่พระอาทิตย์ โคจร
มาถึง คือ

เมษายน หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุริยาศีเมษ
(ดาวรูปเนื้อ) ตรงกับเดือน ๕

พฤษภาคม หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุริยาศี
พฤษภ (ดาวรูปวัว) ตรงกับเดือน ๖

มิถุนายน หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุริยาศีเม
ถุน (ดาวรูปคนคู่) ตรงกับเดือน ๗

กรกฎาคม หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุราศี
 กรกฎ (ดาวรูปปู) ตรงกับเดือน ๘

สิงหาคม หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุราศีสิงห์
 (ดาวรูปสิงห์) ตรงกับเดือน ๙

กันยายน หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุราศี
 กันย์ (ดาวรูปนาง) ตรงกับเดือน ๑๐

ตุลาคม หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุราศีตุล
 (ดาวรูปคันชั่ง) ตรงกับเดือน ๑๑

พฤศจิกายน หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุราศี
 พฤศจิกายน (ดาวแมลงป่อง) ตรงกับเดือน ๑๒

ธันวาคม หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุราศีธนู
 (ดาวรูปธนู) ตรงกับเดือน ๑

มกราคม หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุราศี
 มังกร (ดาวรูปมังกร) ตรงกับเดือน ๒

กุมภาพันธ์ หมายความว่า พระอาทิตย์ย่างบนสุราศี
 กุมภาพันธ์ (ดาวรูปหม้อ) ตรงกับเดือน ๓

มีนาคม หมายความว่า พระอาทิตย์อย่างบนสุราศมีน
(ดาวรูปปลา) ตรงกับเดือน ๔

เดือนทม—คมต่อท้าย มี ๓๑ วัน ทม—ยนต่อท้ายมี
๓๐ วัน ทม—พนธต่อท้าย มี ๒๘-๒๙ วัน และนับเรียง
ลำดับเป็นวันที่ ๑-๒-๓ ฯลฯ ๒๘-๒๙-๓๐-๓๑ นับเป็น

เดือนทางสุริยคติ

เดือนทางจันทรคติ มีข้างบนและข้างแรมตามพระ-
จันทร์ เดือนคัม ๓๐ วัน เดือนคคือเดือนขาดมี ๒๙ วัน
และนับตามลำดับเลขคือ เดือน ๑ (เดือนอ้าย) เดือน ๒
(เดือนยี่) เดือน ๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙-๑๐-๑๑-๑๒

การทนับเดือนอ้ายเป็นเดือน ๑ เป็นเพราะก่อนตั้ง
ศักราชประมาณ ๕ พันปีเศษ ๆ นักปราชญ์โบราณท่านเห็น
ว่าฤดูเหมันต์ (ฤดูหนาว) เป็นเวลาปราศจากเมฆฝน พระ
อาทิตย์เดินบ่ได้ไปใต้แสงแดดไม่ร้อนปรากฏเหมือนเวลาเช้า จึง
กำหนดเอาฤดูเหมันต์เป็นต้นปี ฤดุกิมหันต์ (ฤดูร้อน) พระ
อาทิตย์เดินตัดตรงศีรษะแสงแดดร้อนปรากฏเหมือนกลางวัน
จึงกำหนดเอาฤดุกิมหันต์เป็นกลางปี ฤดูวัสสันต์ (ฤดูฝน) เป็น

เวลาคลุ้มฝนอากาศหม่นมัวอยู่ โดยมากปรากฏเหมือน กลางคืน
 จึงกำหนดเอาฤดูวัสสันต์เป็นปลายปี ดังนั้น ท่านจึงได้นับเดือน
 อายตนะฤดูเหม็นตเป็นเดือน ๑ แต่เมื่อเราใช้จุลศักราชแล้ว
 กำหนดเอาพระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีเมษไม่คาบเกี่ยวกับราศีอื่น ๆ
 เป็นสามัญสงกรานต์ (พระอาทิตย์เดินตัดศีรษะ) จึงได้ทรง
 เดือนอายคอคเดือน ๑ เสีย ไปตั้งเดือน ๑ เอาในฤดูคิมหันต์
 ค่อนบเดือน ๕ เป็นเดือน ๑ เพราะฉะนั้น สงกรานต์ของเรา
 จึงได้เลื่อนเข้ามาอยู่ในเดือน ๕ หรือเดือน ๖ แต่เดือนอาย
 ยังคงค้างเป็นเดือน ๑ อยู่จนทุกวันนี้ ถึงจะเปลี่ยนก็เปลี่ยน
 ไม่ไปเพราะเคยเรียกกันมาช้านแล้ว

ที่จริงการตั้งปี ใหม่ ในฤดูหนาวเหมือนที่เราตั้งกันมา
 แต่ก่อนนั้นดูก็เหมาะสม ต้นปีของฝรั่งเองก็ตั้งในฤดูหนาว คือ
 เขากำหนดเอาพระอาทิตย์เดือนบ็คไป ได้ที่สุดเป็นอายันตสง-
 กรานต์ (ตะวันอ้อมขาว) ฝ่ายจีนก็เช่นกัน เป็นแต่การคำนวณ
 ต่างกัน เวลาจึงเคลื่อนหนีไปจากกัน ปีใหม่ของจีนจึงจะไม่
 เป็นอายันตสงกรานต์เหมือนฝรั่ง และไม่สามัญสงกรานต์
 เหมือนไทย เพราะจีนไปตั้งปี ใหม่เอาเมื่อเดือนสาม เมื่อเรา

ยังไม่ได้ใช้จุลศักราช เรากดงบใหม่เมื่อพระอาทิตย์บดไป
 ไตที่สุด เป็นอายันตสงกรานต์เหมือนฝรั่งเหมือนกันเพราะเป็น
 ฤดูหนาวปรากฏเหมือนเวลาเข้าดงกลาวแล้ว เดือนอายุของเรา
 จึงยังแหวนเป็นเดือน ๑ เป็นพยานยืนยันอยู่จนทุกวันนี้

ศักราชที่ใช้ในประเทศเรามี ๓ อย่าง คือ จุลศักราช
 มหาศักราชและพุทธศักราช จุลศักราช มหาศักราชใช้ในกิจ
 บางอย่าง พุทธศักราชเดิมใช้เมื่อเวลาพระแสงธงธรรม และ
 ใช้ในราชการบางอย่าง เช่นในใบประกาศตั้งและเลื่อน
 ข้าราชการ เป็นต้น และใช้ในราชสาสน์ที่มีไปติดต่อกับ
 เมืองอื่น แต่เดิมนพุทธศักราชมักเรียกกันว่า พ.ศ. และใช้
 ทั่วไปตลอดจนเขียนจดหมายเช่น วันที่ ๕ เมษายน
 พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นต้น

นิทานสงกรานต์

นิทานเรื่องสงกรานต์เล่ากันแตกแยกออกไปเป็นหลาย
สายจะเล่าในทันทีแต่พอให้ทราบตำนานไว้บ้างเท่านั้น

เมื่อต้นภัทรกल्पนี้ เศรษฐีบุตรชื่อธรรมบาลกุมารปลุก
ปราสาท ๗ ชั้นอยู่ใกล้ฝั่งน้ำ เธอเรียนจบไตรเพท และเรียน
รู้ภาษากตวย ตั้งตนเป็นคณาจารย์บอกมงคลแก่คนทั้งหลาย
ครั้งนั้นชาวโลกยงนับถือพรหมอยู่ กบิลพรหมได้ลงมาหาธรรม
บาลกุมารสัญญาว่า เราจะถามปัญหาแก่ท่านสัก ๓ ข้อ ถ้า
ท่านแก้ได้เราจะตัดศีรษะเราบูชา ถ้าแก้ไม่ได้เราจะตัด
ศีรษะท่านเสียธรรมบาลกุมารผิด ๗ วัน เพื่อตรึงตรองปัญหา
ครั้นถึงวันที่ ๖ ก็ยงนึกไม่เห็น คิดว่าเราจะตายด้วยอาญา
กบิลพรหมเพื่ออะไรตายเสียเองดีกว่า จึงลงจากปราสาทไป
นอนซ่อนตัวอยู่ที่ใต้ลมตาล นกอินทรีขดมเหยทำรังอยู่บนนั้น
นางเมษถามว่า พรุ่งนี้เราจะได้อะไรกิน เจ้าตัวบอกว่า จะได้อะ
กินศพธรรมบาลกุมารที่กบิลพรหมจะฆ่าเสีย เพราะแก้ปัญหา
ไม่ได้ นางเมษถามว่าปัญหาอะไรและแก้ว่าอะไร เจ้าตัว

บอกว่าปัญหา ๓ ศรีและแก้วาเขาศรียุทหน้า คนทงหลาย
 จงเอานาลางหนา เทียงศรียุทอกคนทงหลายจงเอานาลูบอก
 และเอาของหอมประพรหมทอก เวลาศาศรียุทเท้า คนทง
 หลายจงเอานาลางเท้า ธรรมบาลกุมารไดยินกจาไทรบกกลับ
 ไปยังปราสาท

ครนรุ่งขนกบิลพรหมก็มาถามปัญหา ธรรมบาลกุมาร
 แก่ตามทไดยินมา กบิลพรหมจึงเรียกลูกสาวทง ๗ มาบอกว่า
 เราจะตัดศรชะบูชาธรรมบาลกุมารถ้าจะตงไวบนแผ่นดินไฟก็
 จะไหม้โลกถ้าจะชตขบนพ่าฝนก็จะแล้ง ถ้าจะโยนลงใน
 มหาสมุทรนากจะแห้งตงนน เจาทงเจตจงเอาพานมารับศรชะ
 บิดาเอาไว้ แล้วตัดศรชะส่งให้นางทงสะลูกสาวคนโต นาง
 ทงสะเอาพานรับศรชะบิดา แล้วเชิญไปตงในมณฑปถ้ำคันธ
 ธุลีทเขาไกรลาส บูชาด้วยเครื่องทพิศกการะต่าง ๆ พระวิศว
 กรรม เนรมิตโรงแก้วชอกกวดี ให้เป็นทประชุมเทวดา ครน
 สนับหนงแลว ถึงวันโลกสมมติว่าสงกรานตคอบนปีใหม่ ลูก
 สาวกบิลพรหมทงเจตนางทถูกเวนโดยลำดับ กพาบริวารและ
 เทวดาทงหลายมาเชิญพระเศียรกบิลพรหมผู้ บิดาออกแห่ประ-

ทักษิณเขมาพระเมรุ ๒๗๐ ๕๑ ๒๕ ๒๖
 ทักษิณเขมาพระเมรุ ๒๗๐ ๕๑ ๒๕ ๒๖
 โลก

นางสงกรานต์ความตำรากล่าวว่า “วันอาทิตย์ ชื่อ
 ทุงสะ ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับทับทิมราค ภักษาหารผล
 มะเดื่อ อาวุธขวากกร ชายสังข์ พาหนะครุฑ

วันจันทร์ ชื่อโคราศ ทัดดอกบ๊อบ เครื่องประดับมุกดา
 ภักษาหารน้ำมัน อาวุธขวาพระขรรค์ ชายไม้เท้า พาหนะ
 เสือ

วันอังคารชื่อรอกษส ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับ
 โมรา ภักษาหารโลหิต อาวุธขวาตรีศูล (หลาวสามง่าม)
 ชายธนู พาหนะสุกร

วันพุธช่อมณฑา ทัดดอกจำปา เครื่องประดับไพฑูรย์
 ภักษาหารนมเนย อาวุธขวาเข็ม ชายไม้เท้า พาหนะลา

วันพฤหัสบดีชอกัณิ ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับ
 มรกต ภักษาหารถ่วง อาวุธขวาขอ ชายบัน พาหนะช้าง

วันศุกร์ชอกัณิ ทัดดอกจกกลัน เครื่องประดับบุษรา

คัม ภิกษาหารกลวยนา อาวุธขวาพระขรรค์ ชายพิณ
พาหนะกระบือ

วันเสาร์ขอมโหทร ทศดอกสามหาว เครื่องประดับ
นิลรัตน์ ภิกษาหารเนอทราย อาวุธขวากกร ชายตรีศูล
พาหนะนกยูง”

เทพธิดาทง ๗ นเสด็จมาในท่าแฉลงๆ คือพระอาทิตย์
ยกตงแต่เช้าจนเที่ยงย่นมาบนหลังพาหนะทงสน ตงแต่เที่ยง
ไปจนค่านงมาบนหลังพาหนะทงสน ตงแต่ค้ำไปจนเที่ยงคั้น
นอนลมตามาบนพาหนะทงสน ตงแต่เที่ยงคั้นไปจนรุ่ง นอน
หล่นตามาบนหลังพาหนะทงสน

วันสงกรานต์ของเราแต่ครั้งโบราณ ตอนเช้าศาสนิก
ชนแต่งตัวประพรหมด้วยของหอม นุ่งใหม่ห่มใหม่มาคักบาตร
เลี้ยงพระสงฆ์ในวัด บูชาพระรัตนตรัยพระสถูปรูปพระเจดีย์
ด้วยดอกไม้ธูปเทียนขวาลาสว่างไสวไปแต่ต้นวัน ตอนเย็นแต่ง
ตัวลงเล่นนกกขตฤกษรณเรณกนเหมอนวันตรุษ บางแห่งประ
ชุมกันไหว้พระพุทธรูปในโบสถ์หรือในวิหาร ถวายเครื่อง

สุกนธ์หอมตระหลบ แลวมการเล่นเต้นรำส่งฉลองพระเป็น
 การรื่นเริงและมการสงนาพระพุทธรูป ถวายผาครองและ
 เครื่องสูคนธาสหอมระริน สงนาพระสงฆ์ถวายตบง จักร
 หรือเครื่องสักการะอื่น นอกจากนยงมการสงนาพระโพธิ์
 ก่อพระเจดีย์ทรายและ สวดมนต์บังสุกุลตามประเพณีนิยมอีก
 ด้วย เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนกล่าวประเพณีการทำบุญวัน
 สงกรานตไว้ว่า

“^{๕๓} ^{๕๔} ^{๕๕}
 ทนจะเล่าเรื่องเมืองสุพรรณ
 ยามสงกรานตคนนกกพร้อมหน้า
 จะทำบุญให้ทานการศรัทธา
 ต่างมาทวัดป่าเลไลยก์
 นิมนต์สงฆ์สวดมนต์เวลาบ่าย
 ต่างฉลองพระทรายกันอยู่องม
 แล้วกลับบ้านเตรียมการเลี้ยงเจ้าช
 บังจสาระพัดจัดแจงไว้
 ทำน้ายาแกงขมต้มแกง

ผ้าพอกจกแจ่งแพนงโก๋

บ้างทำห่อหมกปักปิดไว้

ต้มไข่ต้ปลาแห้งทองแกงบวน

บางก็ทำวุ้นขาสาคู

ข้าวเหนียวหน้าหมูไว้อถวน

หน้าเตยงเรียงเลิศข้าวเม้ากวน

ของสวนส้มสุกทงลูกไม้

มะพร้าวกลางสาตลูกหวายหว่า

ส้มโอส้มซ่าทงกล้วยไข่

ทุกบ้านอลหม่านกันทั่วไป

จนตักคนหลับไหลไปฉบับพลัน

ครุงรูงแจ่งแสงทองส่องฟ้า

ต่างตกแต่งกายาขมิ้น

หนุ่มสาวเฒ่าแก่มาแจจัน

พร้อมกันทวดบาเลโดย”

“ฝ่ายว่านางพมกับมารดา

พาข้าวไพร่ออกมาหาข้าไม้

ข้าวปลาทหารณะจัดหาไป

รูปเทียนดอกไม้ใส่พานมา

ถึงวัดนั่งลงตรงพระทราย

แล้วถวายนมัสการถว้นหน้า

หญิงชายเต็มไปในวัดวา

ปู่เสียดาคอยท่าพระสงฆ์ไว้

ฝ่ายพระสงฆ์ห่มครองครองผ้า

เสร็จแล้วลงมาศาลาใหญ่

เถรเถรนั่งจตุตถกันไป

สี่ปुरुชกราบไหว้ด้วยยันต์

ต่างถวายเกสรชจตพานเรียง

ห่มผ้าสไบเฉียงอยู่ตามท

อาราธนาศีลบนทนต์

สมภารมกั ให้สลไปปล้น

แล้วถวายพรพระตั้งนโม

พวงสักกาหาโออยู่ต้วสน

จกข์ของใส่สารับลงฉบับปล้น

๕ ๗ ๖ ๖
ตงถวายเป็นหลนกันลงมา

ลูกศิษย์เถรเถรประเคนบาตร

องศาสเข้าของไว้ตรงหน้า

ช่วยเหลือสารวจตรวจตรา

๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ยายาพร่องตองตักเอาเติมไป”

“ฝ่ายว่านางพมมีศรัทธา

กล้วยขนมส้มเข้าใส่บาตรใหญ่

หยับขันข้าวบาตรเดินนาตไป

ใส่แต่หัวโตงลงมาปล้น

๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
ครันว่ามาถึงเจ้าเถรแก้ว

๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
แลแลวเรรวนบกหวนหน

๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
เจ้าเถรนทเหมอนรูจกกัน

๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
นางกตกจงหนทพพิ โต

๖ ๖ ๖ ๖ ๖ ๖
หมูตปลาแห่งทงแกงไก่

ไข่พอกซีกใหญ่ใส่อกไข

ใส่กรอกปลาแห่งแดงโม

แกงเถหนึ่งใส่ให้พอแรง

๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 เณรแกวกมหนาไมทนรู้

๘
 เหนบองมากเงยตูกตาแข็ง

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 ปะหนาสภาพมยมตะแคง

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 สกานมแกลงขาหรือไร

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 ตักขาตรเหลอลันจนไอสน

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 จะรู้ที่เป็บกนกระไรได้

๘ ๘ ๘ ๘ ๘
 หวานเค็มก็เต็มสำรับไป

ส่วนที่ของชอบใจมิให้เรา

นางพมยมไปลไ้เจ้าเณร

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 ขาคิดว่าหลวงเณรเห็นโอเปล่า

เขาใส่ให้อัดโขพาโลเอา

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 จะให้เขาเสียศรัทธาขึ้นไป

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 เณรใจบักบนนุกเป็นครู

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 เหมือนเคยเล่นกับกุกุจำได้

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 ขอว่าสภาพมพลาไลย

๒
 สาวชนสวยกระไรเพียงบาดตา

๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 ครนพระสงฆ์มณเฑียรสำเร็จพลัน

ท่านสมภารมุนนิกยถา

อันดบริบสัพพะโมทนา

สัพบุรุษสีกากกรวดนา

ต่างคนยินดีปรีดา

เสร็จแล้วกลับมาอยู่คลาคล้า

เสียงแซ่ซ้องบ้างร้องเป็นล่าน้า

บ้างเพื่อนรำฉลองทานสำราญครัน

สงกรานต์สามวันหรือสัวนน พระเจ้าแผ่นดินทรงบำเพ็ญ

พระราชกุศลในพระบรมมหาราชวังมีการสวดมนต์เย็นฉนเข้า

ถวายเครื่องไทยทานต่าง ๆ มีการทรงบาตร (ตักบาตร) และ

สดับปกรณ์ (บั้งสุกุล) ถวายผ้าคู่ค้อผ้าขาวขนาดเนอหนาฉน ๑

ผ้าขาวขนาดเนอบางฉน ๑ ทุก ๆ รูป มีการสร้างพระสงฆ์

มากหรือน้อยตามแต่ควร (บางรัชกาลใช้พระสงฆ์เท่าพระชน

มายุ แต่รัชกาลที่ ๕ ใช้พระสงฆ์ ๖๐ รูป) ถวายไตรแพร

และพัดทุก ๆ รูป มีการสร้างไม้พระศรีมหาโพธิ์และพระ

พุทธรูป เช่น พระพุทธบุษยรัตน์ พระพุทธสีหังค์และพระพุท

ปฏิมากรแก้วมรกตเป็นต้น ถวายผ้าหมและของหอม นอกจาก

น (ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึงที่ ๕) ย่อมการก่อพระเจดีย์ทราย
 ในพระบรมมหาราชวังหรือในพระอารามใดอารามหนึ่ง แล้ว
 แต่จะเห็นควร การก่อพระเจดีย์ทราย นอกจากจะได้บุญอัน
 ลาคาตามคำทพระอรรถกถาจารย์กล่าวแล้ว ยังได้ทรายเป็น
 ประโยชน์แก่การก่อสร้างหรือถมพนท ๆ เป็นเล่นตมอกด้วย
 รวมความว่า การทำบุญในวันสงกรานต์ทางฝ่ายราษฎร์และ
 ฝ่ายหลวง เป็นการเอิกเกริกยิ่งกว่าการกุศลทั้งหลายแท้ แม้
 พระธรรมมีมวยพระเกษาเต็มไปด้วยน้ำกรวดที่อุทิศส่วนบุญถึงผู้
 ภายของสาธุชน

สารท

๙ ๙ ๙ ๙ ๙ ๙
ถึงเดือนสิบเห่นกนเมอวนสารท

ใส่องศาสโกชนากระยาหาร

กระยาสารทกล้วยใส่ใส่โคกพาน

พวกชาวบ้านถ้วนหน้าธารณะ

เจ้ากรมคหม่มสี่ชูลนบ

แล้วจับจับทัพพนอมศรีษะ

หยิบข้าวของกระยาสารทใส่บาตรพระ

ธารณะเสร็จสรรพกลบมาเรือน

พอลบเนตรเขษฐานูราร้อน

แสนอาวรณ์โหยไห้ใครจะเหมือน

ไม่รู้ที่จะวานใครไปตักเตือน

ใส่มาเยอนเยยมพถงทนอน

ถ้าเข้าชค้อตออกจะก้อครัด

สอศสมผัสเคลนทรวงดวงสมร

แม้ชวนหยิกพลิกหันจะก้นกร

ทำแกงอนพื้จะง้อให้ท้อใจ”

(นิราชเคื่อน)

(๑) สารท เป็นนักขัตฤกษ์ที่เรานิยมทำบุญเอิกเกริก
 กนอกครงหนง ด้วยถอวาเป็นเวลากลางปี คอนับแต่เคื่อนห้า
 ขนค่า ๑ ถึงเคื่อนสิบแรม ๑๕ ค่า เป็นเวลา ๖ เคื่อนพอด
 พิธสารทตามลัทธิของประเทศทนบถอศาสนาพราหมณ เช่น
 อนเคีย เป็นต้น เขากวนข้าวมธุปายาสและข้าวยากุเสยงพวก
 พราหมณ เมอลัทธิไสยศาสตร์หรือศาสนาพราหมณแผ่เข้ามา
 ในประเทศไทยก่อนพระพุทศาสนา ไทยเราได้นับถอศาสนา
 พราหมณบูชาเทวดาต่าง ๆ และทำบุญให้ทานตามลัทธิ
 พราหมณตั้งนน การทำบุญในวันสารทด้วยข้าวมธุปายาสและ
 ข้าวยากุ (๑) จึงปรากฏขนในครงกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี
 ภายหลังพระพุทศาสนาแผ่เข้ามาถึงประเทศไทย เราได้หัน
 เข้าถอพระพุทศาสนาบูชาพระรัตนตรัย ถึงเวลาทำบุญก็มา
 ทำแก่พระสงฆ์ เหมือนเคียทำแก่พราหมณ แต่คนบางพวก

(๑) กระจายสารทของเราจะถ่ายแบบมาจากข้าวมธุปายาส ข้าวยากุ
 ของเขามันมเนย ของเรามีกระทัด

มพณเบนพราหมณมาแต่เดิม ถึงจะเลื่อมใสพระพุทธศาสนา
 ก็ยังทงศาสนาพราหมณชงเป็นพนเดิมของตัวไม่ได้ เพราะ
 ความเกรงใจเลยต้องปฏิบัติทงสองฝ่าย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 (พระร่วง) ถึงแม้จะทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาสักปานใด
 ก็คิด พระองค์ทงศาสนาพราหมณไปไม่ได้ เพราะยังมีผู
 ้สนับสนุนอยู่จำต้องทรงรับอุปการะทงสองฝ่ายเพื่อประโยชน์แก่
 สมณะและพราหมณทงสองฝ่ายเหมือนคนบางพวก คึงนน
 ศาสนาพราหมณก็เลยเป็นคำคู่กันมาจนทุกวันนี้ นางนพมาศ
 ชงสนับสนุนทงสองฝ่ายกล่าวพิธีทำบุญในเคื่อนสิบไว้อย่าง
 เกบขอกวามากกล่าวในพื้นแต่บางตอนเท่านั้น
 บัน ๑๕ คำ เคื่อนสิบ เริ่มราชพิธีทรมท สมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกกวคหน้าพระธาตุพร้อมด้วย พระราชวง
 ศานุวงศ์และหม่านางใน ทรงเลียงพระมหาเถรานุเถระด้วย
 ข้ามธูปายาสยาคุ และของครวชบฉนั้นอันประณีต เสร็จแล้ว
 ทรงบูชาพระรัตนตรัยด้วยพวงมาลัยและธงสีต่างๆ ถวายเครื่อง
 บริหารและศิลาเนสชแก่ภิกษุสามเณร ทรงหลงนาทกษิ
 โนทกอุทิศส่วนพระราชกุศให้แก่พระญาติในปรโลก ครน

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลครบสามวันแล้ว โปรดให้ประชุม
 พราหมณาจารย์มากกว่าร้อยในเทวสถานหลวง ทรงเลียงพวก
 พราหมณ์ด้วยข้าวมธุปายาสและยาคุครบสามวัน พระราชทาน
 คุศาสาฎีกาทูทุกตัวพราหมณ์ บรรดาชายหญิงชาวพระนคร
 ทุก ๆ ตระกูล ต่างก็ตกแต่งข้าวมธุปายาสและยาคุเจือด้วย
 นมสด เลียงพระสงฆ์และถวายทานต่าง ๆ มีสบงจิวรเป็นต้น
 แล้วยกผาธงแพรวบนบุชาพระรัตนตรัยและพระสถูปเจดีย์ บาง
 พวกทยงนบถอทองสองผายกเชิญพราหมณ์มาเลียงข้าวมธุปา-
 ยาส และยาคุด้วยแล้วให้หญิงสาวห่มเพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่ตัว
 นับแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือนสิบ ชึ่งเป็นวันเริ่มราชพิธีทรมท
 จนถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เป็นวันสิ้นเดือน ประชาชนชาวนคร
 เลียงภิกษุสงฆ์และพราหมณาจารย์ด้วยข้าวมธุปายาสยาคุและ
 ของควรรบริโภคอื่นอีกติดต่อกันไป สมณะและพราหมณ์เฝ้า
 หน้าสำราญทวลงกัน ในวันที่ทำบุญรื่นเริงใจเช่นนั้น ต่าง
 คนต่างกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติทั้งหลายที่ตายไปเกิด
 ในกำเนิดต่าง ๆ มีประตูปชีวิตแปรตเป็นต้น”

แรกนาขวัญ

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐
 ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
 ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐
 ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐
 ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
 ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐
 ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐
 ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐
 ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐
 ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ถึงเดือนหกแล้วหนาเจ้าข้าเอ๋ย

เขาแต่งงานปลูกหอขอกันเขย

เราจะเฉยอยู่กเห็นไม่เป็นการ

เขาแรกนาแล้วมานักขัตฤกษ์

เอิกเกริกโกนจุกทุกสถาน

ทกาทตจตแจ่งกันแต่งงาน

มงคลการตามเล่ห์ประเวณี

ไอ้ ไอ้ออกอากาศมานอภัพ

หง ไร่ทรพยสาระพศนาบตส

ดูเพื่อนบ้านทงหลายสบายดี

เขาคิดมลูกเมียเสียทุกคน

สำราญรมย์ขมน้องในห้องหอ

เฝ้าเคลยคลอเจรจาว่ากุศล

ทียง ไม่สงตวณกกถวตน

กต่างคนต่างนกคะนงตรอง

โอดอกเอ๋ยยัง ไม่เคยจะมีตัว
 สงสารดวงตงแต่นจะมีหมอง
 มิได้ทาแบ่งขมนดินสอพอง
 จะมีทองแท้แล้ว ไม่แคล้วเลย
 เสียตายแกมตุตฉองจะต้องจูบ
 จะชดชูปพกตรานิจจาเอ๋ย
 เสียคายนมจะระบมเพราะมือเขย
 ยังไม่เคยมีคู่คน่าอาย
 ไหนจะบัดฟูกหมอนนอนด้วยตัว
 ไม่เหมือนตัวเปล่าเปลือยเห็นอยู่ใจหาย
 จะไม่มก ไม่ได้ ไม่สขาย
 พวกผู้ชายเจ้าข่มนตุแคลน
 จะพูดเกยวเลียวลคให้อดสู
 ถ้ามคคุมตวเหมือนหัวแหวน
 ทลางคนบ่นบ่าว่าน่าแค้น
 พ่อแม่แค้นขึ้นให้ ไม่ชอบใจ
 เทยวหลบลหนสถานทงบ้านช่อง

มีพวกพ้องนำข้าไปอาศัย
 บ้างชอบชายรูปงามตามเขาไป
 ไม่อาลัยพ่อแม่ ไปแต่ตัว
 ที่ โคนจุกโตปครงพวงจะผลิ
 อูตรหนักหนาจะหาตัว
 ทลางคนนกละห้อยน้อยใจตัว
 ว่ารูปชั่วชายขง ไม่หวังเชย
 ทตกพุ่มกลุ้มกลัดขัดในอก
 ถึงมุ่นหมกอยู่ในใจก็ ไซ้เฉย
 แสนสงสารหญิงชายไม่วายเลย
 โอ้ออกเอ๋ยเราก้เบ็นเหมือนเช่นกัน
 (นิราศเคื่อน)

(๑) แรกนา ทางราชการเรียก "จรัตพระนงคสิ"

แปลว่า "แรกนาขวัญ" เ็นพระราชกรณียกจทพระเจ้าแผ่นดิน
 ทรงกระทำมาแต่โบราณ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ประชาราษฎร
 ผู้ประกอบบกสิกรรม มีมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีหรือ
 ก่อนนนั้น ด้วยมีกล่าวไว้ในเรื่องนางนพมาศว่า

“เดือน ๖ แรกนาขวัญ พวกพราหมณ์ผู้ภุชชัญญ์
 เทวรูปเข้าโรงพิธี น ท้องทุ่งละหานหลวงหน้าพระตำหนักข้าง
 กำหนดฤกษ์แรกนาวันอาทิตย์ สมเด็จพระร่วงเจ้าแต่งพระองค์
 ทรงมาพระที่นั่งเต็นกระบวนพยุหเนื่องกันเป็นเพชรพวง ออก
 ไปประทับที่พระตำหนักข้าง พระอัครชายา พระราชวง-
 ศานวงศ์และพระสนมกำนัลนางในเลือกแต่ที่ตองพระราชหฤทัย
 ขนรถประเทียบตามเสด็จไปในกระบวนหลัง โปรดให้ออก-
 ญาพหลเทพธิดาแต่งตัวอย่างลูกหลวง ตงกระบวนแห่มาที่
 มณฑลทุ่งท้องละหาน ชาวพระโค่น้ำโคอุสุภราชมาเทียบไถ
 ทอง พระครูพรหมพรตพิมอบยามไถและประดักทอง ให้แก่
 ออกญาพหลเทพเดินไถเป็นคนหนึ่งที่หนึ่งพระศรีมโหสถแต่งตัวด้วย
 เครื่องขาวอย่างพราหมณ์ถือไถเงินเทียมด้วยโคเสวตพระพรเดิน
 ไถเป็นคนที่สอง พระวิฆเนศวรผู้แต่งตัวอย่างคฤหบดี ถือไถ
 หุ้มด้วยผากมพลแดงเทียมโคกระवल (วัวดำ) มือหนึ่งถือประ-
 ดักออกเดินไถเป็นคนที่สาม ไถเวียนซ้ายไปขวาชื่อพราหมณ์
 ปรายข้าวดอกตอกไม้ เข้าสังขตไม้บ้นเกาะวันน้ำไถ ขุน
 ศรีบริบูรณ์ธัญญาภิพนักงานนาหลวงแต่งตัวนุ่งเพลาะ คาค

ราชคตสวอมหมวกसानถอกระเข้าข้าวปลูก เดินหว่านตามทาง
 ไถจรตพระนั่งคลถวนสามรอบ ขณะนั้น การร้องรำทำเพลง
 และการเล่นต่าง ๆ ก็ตั้งขบรอบมณฑลแรกนาขวัญ แข่งแข่ง
 ด้วยเสียงพิณพาทย์เกรตอยู่ครนเครื่อง เป็นการสนุกสนานยิ่งนัก
 ประชาชนชายหญิงต่างก็มุงดูอยู่แออัด ครนหว่านไถเสร็จ
 แล้วก็ปลดพระโคออกกินของเสียงทาย ๕ สิ่ง คือ ข้าว ถั่ว งา
 หญ้า น้ำ ถากินของสิ่งใด หรือไม่กินเลยก็ดี พราหมณ์ก็
 ทายทักตามตำหรับพระเวทลำดับนั้น พระอัครชายาคำรัสสั่ง
 นางสนมให้เชิญข้าวมธุปายาสบนถวายเป็นสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว
 (พระร่วง) เสวย พวกราชมัญยก็ข้าวมธุปายาสและของคาว
 หวานเลี้ยงลูกขุนโดยลำดับ”

การแรกนาขวัญในกรุงรัตนโกสินทร์ ใช้ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่เป็นผู้แรก โดยมากเป็นเจ้าพระยาพลเทพเริ่มแต่เวลา
 บ่ายวันสวดมนตพิศพชมงคล (ทำขวัญพืชพรรณต่าง ๆ เป็น
 พิธมิ่งมิ่งเพียงมีในรัชกาลที่ ๔) มีกระบวนแห่เทวรูปพระอิศวร
 ๑ พระอุมาภคคี ๑ พระนารายณ์ ๑ พระมหากษัตริย์ ๑
 พระพลเทพแบกไถ ๑ แห่ออกจากพระบรมมหาราชวัง ไปเข้า

พัทธนาหลวงทุ่งพญาไท เวลาค่ำพระมหाराชครูทาพิ เข้า
 วันรุ่งขึ้น แท้พระยาสุแรกนา มีคนเข้ากระบวนแห่ ๕๐๐ คน
 แต่งตัวตองตามระเบียบ ถึงโรงพิธีแล้วพระยาสุแรกนาบูชา
 เทวรูป ตั้งสศยอชฐานจบฉา ๓ ฉนแลวงฉนทจบไตทบฉา
 ฉนเต็มโดยนวาเป็นฉาเสยงทาย ฉาจบไตฉาฉนกวางทายว่านา
 ฉจะน้อย ฉาไตฉาฉนแคบทายว่านาจะมาก ค้อแต่นน มี
 ราชบัณฑิตคนหนึ่งเชญพระเต้าเทวบริฐ์เดินประพรมน้ำมนต์ ไป
 หน้า มีพราหมณ์เชญเทวรูปพระพลเทพแบกโถคน ๑ เป้า
 สังก ๒ คน พระยาจ๋บยามโถถือไม้ประคักตามหุ้มแพร โถ
 ตะไปค้ำส่วนกว้างและส่วนยาวค้ำนละ ๓ รอบ นางเทพทง
 ๔ คน หาบกระเช้าทองมีข้าวปลุก ๒ คน หาบกระเช้าเงิน
 มีข้าวปลุกอีก ๒ คน ออกไปให้พระยาหวาน เมื่อหวานแล้ว
 โถกลบอีกค้ำนละสามรอบ แล้วปลดศพระยาโคออกกักนของ ๗
 สิ่ง คือ ข้าวเปลือก ข้าวโพด ถั่ว งา เหล้า น้ำ หญ้า
 ถ้าพระโคกินสิ่งใดทายว่าสิ่งนั้นจะบริบูรณ์^(๑)

การแรกนาขวัญ เป็นมิ่งขวัญของประชาราษฎร์มา
 แต่โบราณ เพราะนาเป็นบ่อเกิดแห่งธัญญาหาร เราได้ข้าว

(๑) คูในพระราชพิธีสิบสองเดือน

มาเลี้ยงชีวิตทั่วถึงกันเพราะการทำนา กระตุกสนหลังอันแข็ง
 กล้า สามารถจะทานน้ำหนักของประเทศไว้ ได้ก็คอกการทำนา
 การทางอันยังไม่มียาไ้มาเลี้ยงประเทศได้ก็เท่าการทำนาจึง
 นับว่า เป็นอาชีพอันเยี่ยมยิ่งสำหรับประเทศไทย เพราะ
 ประเทศไทยเรามีดินฟ้าอากาศเหมาะสมแก่การทำนา กล่าว
 โดยเฉพาะเนอนาคคอบุญของประชาชาติไทย ประการ
 หนึ่งการทำนาไม่เป็นการขัดแก่การงานใด ๆ จึงได้รับอภัย
 จากชนทั้งปวงมาแต่โบราณ ชาวนาทำงานกลางคืนกลางวันกลาง
 หน้ามีคุณแก่ประเทศชาติ ควรได้รับความนับถือจากปวงชน
 ใด ๆ ไม่ควรดูหมิ่นชาวนาว่าเป็นคนชั้นต่ำแม้ด้วยเหตุเพียง
 แต่งกายปอนนอนกลางนา ร่างกายต่ำแต่ถึงเขาจะต่ำก็ตาม
 ที่เรียกว่า "ต่ำแต่หนักในแผ่นดิน" เขาแต่งกายปอน
 เพราะเขาทำอยู่กับน้ำโคลน ร่างกายเขาต่ำเพราะต้องแดดลม
 กราด แต่น้ำใจเขาบริสุทธิ์สะอาด เพราะปราศจากการแข่งดี
 หรือแย่งอาชีพกัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่ครั้งกรุงสุโขทัยหรือ
 ก่อนนั้น ทรงเล็งเห็นการทำนาว่าเป็นคุณแก่ประเทศชาติอัน
 แท้จริง จึงได้ทรงยกย่องการทำนาและทรงตั้งพระราชพิธี

แรกนาขวัญชนเพื่อเป็นสรมงคลแก่ประเทศชาติ และเพื่อเป็น
 ขวัญใจแก่ชาวนาอีกโสดหนึ่งด้วย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในแผ่นดิน
 ดินหลังๆ ได้ทรงปฏิบัติเป็นราชประเพณีสืบมา การแรกนาขวัญ
 ใช้แต่พระเจ้าแผ่นดินกรุงไทยเท่านั้นที่ทรงทำ แม้พระเจ้า
 กรุงจีนในสมัย ๔ พันปีเศษ ก็ทรงไถนาแรกนาขวัญด้วยพระ
 องค์เอง และพระเทวีของพระองค์ทรงเลี้ยงตัวไหม เมื่อระลึก
 ถึงเหตุผลดังกล่าวแล้ว เราจะยังนึกว่าการแรกนาขวัญเป็น
 การล้าสมัยอยู่อีก หรือและยังจะนึกว่าพิธี แรกนาขวัญเป็นพิธี
 งามงายอยู่อีกหรือ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มณฑลการพิมพ์ 101 ถนนตานี บางลำภู
 พระนคร โทร. 819656 นางจรัส อ่องจรัส ผู้พิมพ์โฆษณา